

***Moeilijk gedrag,
gedrag dat als moeilijk ervaren wordt òf
maken wij het tot moeilijk gedrag?***

Tja..moeilijk gedrag..probleem van de ander lijkt me.

Zoals er vele vormen van moeilijk gedrag zijn, zijn er ook vele bronnen, variabelen en ervaringen van moeilijk ofwel lastig gedrag. In de triangulatie zijn er de 'lastige' leerlingen, diegene die het gedrag als lastig ervaren en de omgeving. Kijkend naar mensen met autisme is de ontwikkeling van hen soms moeilijk te onderzoeken omdat ze vaak niet een normaal ontwikkelingsverloop doormaken^[1]. Bekend is dat mensen met autisme anders ontwikkelen en/of andere (sensorische) waarnemingen^[2] hebben op het gebied van communicatie, verbeelding, sociale interacties (triade van Wing^[3]), executieve functies^[4], centrale coherentie^[5] en theory of mind^[6]. Wetenschappelijk onderzoek bevestigt dat leerlingen met autisme een andere manier van denken, leren, begrijpen, ervaren, vasthouden van informatie, vaardigheden organiseren, impulscontrole hebben en van strategieën wisselen. Kennis op het gebied van autisme is dus van groot belang!

Doorgaans wordt met probleemgedrag (ofwel challenging behaviour) gedrag bedoeld dat potentieel fysiek (en/of psychisch) schadelijk of storend is voor de persoon zelf en voor zijn omgeving óf gedrag dat participatie in de samenleving belemmert^[7]. Dit brengt ander gedrag met zich mee en er is een duidelijk onderscheid tussen het feitelijk waarneembaar gedrag, de onderliggende oorzaken en de interpretatie van de omgeving van het geheel. Moeilijk gedrag kan zijn oorsprong vinden in onderstimulering, overvraging, gebrek aan communicatie, gebrek aan veiligheid (dus zelfbescherming), onzekerheid, overprikkeling, stress^[34] en het lokt sneller reactie uit. Moeilijk gedrag is initiatief nemen^[8]/communicatie, is een oplossing voor problemen of is juist een signaal omdat er geen oplossing is. Het kan een ontsnapping/weg moeten van iets interessants zijn^{[9][10][11]}. Het is belangrijk je focus te verleggen naar de betekenis in plaats van het gedrag. De "ijsbergtheorie" van McClelland, zoals in Scheeren et al^[12] staat beschreven, is een essentiële 'tool' om gedrag proberen te begrijpen. Gedrag is als het topje van de ijsberg, het belangrijkste deel van de ijsberg is onzichtbaar en zo zijn ook de oorzaken van het gedrag bij mensen met autisme onzichtbaar^[13]. Dat wat daaronder aanwezig is zijn sterke behoeften. Grote vraag is dus: "wat is de functie van het gedrag?"^[14]. Dit ontstaat door het maken van een analyse^[15], het op zoek gaan naar de sterke behoeften en datgene doen dat werkt^[16] en motiveert^[17]. Wat drijft een leerling echt, op welke manier ontwikkelt een kind zich het best en wat maakt dat een leerling bepaald gedrag laat zien? En wat zouden leerlingen zelf zeggen over moeilijk gedrag?

Dit kan bewerkstelligd worden door te kijken, te observeren en te luisteren^[18] naar een leerling waardoor de leerkracht het perspectief van de leerling kan innemen^[9]. Echter "iemand's individuele wijze van waarnemen vormt een integraal aspect van zijn persoonlijkheid en het volledig kennen van de een is van wezenlijk belang voor het volledig begrijpen van de ander"^[19]. Dus perspectief nemen lukt alleen als je daar zelf voor open staat, jezelf kent, afstand durft te nemen van je eigen normen en waarden, durft waar te nemen, te verwonderen, je open, eerlijk en nieuwsgierig bent en richting neemt om buiten gebaande paden te denken en te handelen. Vervolgens zal er een basis van vertrouwen en veiligheid dienen te zijn of te ontstaan. Pedagogisch tact^{[20][21]} gaat uit van interactie tussen de leerkracht en leerling vanuit relatie, competentie en autonomie^[22] en bouwt o.a. aan vertrouwen. Mocht er een situatie ontstaan, benader deze dan vanuit de ecologische visie^[23] en stem samen de situatie, oplossingen en afspraken (sociocratisch) af. Meerdink^[24] heeft na het interviewen van 5000 leerlingen geconstateerd dat een tiental factoren bijdragen aan het gevoel van veiligheid op school. Hij zet 'de stem van de leerling' centraal waardoor zij mede verantwoordelijk gemaakt worden voor de veiligheid binnen een schoolse setting.

En ook de (fysieke) omgeving speelt een rol bij het waarneembaar gedrag. Ervaringen kunnen anders zijn, dus het aanpassen van de fysieke omgeving heeft invloed op het leren, gedrag en productiviteit^[25]. Het innemen van ruimte en toestaan van toenadering is belangrijk. Het kan een gevoel van onbehagen, woede of angst teweeg brengen wanneer persoonlijke ruimte wordt benaderd^{[26][8][27]}. Uit onderzoek van Kennedy et al.^[28] (2009) blijkt ook dat de amygdala een belangrijke rol speelt bij emotionele reacties op de nabijheid van andere mensen en sociale cognitie. Deze kliertjes in de hersenen fungeren als filter voor informatie. Bij mensen met autisme blijkt de amygdala afwijkend te functioneren^{[29][30]} en dat het grote verschil vooral ligt in de manier waarop mensen met autisme beslissingen nemen^{[31][32]}. Uit het onderzoek is verder vast komen te staan dat mensen met autisme een andere manier van invloend vermogen kunnen hebben en dat zij extra gevoelig kunnen zijn voor signalen van gevaar en stress bij anderen.

Dit wetende is het toch 'gewoon' een kwestie van afstemmen?

"Het individu is wat hij is door wat hij bezit" - Bakker & Bakker-Radbau

"Het is belangrijk dat anderen beseffen dat er altijd een logische verklaring is voor het ogenschijnlijk zonderlinge gedrag van mensen met het Aspergersyndroom." - Tony Attwood^[33]

Bronnen:

- [1] Mesibov, G., Shea, V. & Schopler, E. (2004). *The TEACCH Approach To Autism Spectrum Disorders*. New York: Springer Science+Business Media, Inc.
- [2] Bogdashina, O. (2004). *Waarneming en zintuiglijke ervaringen bij mensen met Autisme en Aspergersyndroom. Verschillende ervaringen, verschillende werelden*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- [3] Wing, L., (2001). *The Autistic Spectrum. A Parents' Guide to Understanding and Helping Your Child*. Berkeley: Ulysses Press.
- [4] Ozonoff, S. (1997). *Components of executive function in autism and other disorders*. In J. Russell (Ed.), *Autism as an executive disorder* (pp. 179-211). New York, USA: Oxford University Press.
- [5] Frith, U. (1989). *Autism: explaining the enigma*. Oxford: Blackwell.
- [6] Baron-Cohen, S., Leslie, A.M., & Frith, U. (1985) *Does the autistic child have a theory of mind?* *Cognition*, 21, 37-46.
- [7] Emerson, E. (2001). *Challenging behaviour. Analysis and intervention in people with severe intellectual disabilities*. Lancaster University
- [8] Bakker, C.B., Bakker-Rabdau, M.K. (1981). *Verboden toegang (verkenning rond het menselijk territorium)*. Antwerpen/Amsterdam - De Nederlandse boekhandel.
- [9] Heijkoop, J. (2009). *Vastgelopen. Anders kijken naar begeleiding van mensen met een verstandelijke handicap met ernstige gedragsproblemen*. Barneveld: Uitgeverij Nelissen.
- [10] Mevissen, L. (2005). *kwetsbaar & afhankelijk*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- [11] Serruys, M. (2005). *Aan de rand in het midden. Probleemgedrag bij mensen met een autismespectrumstoornis en een verstandelijke beperking*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- [12] Scheeren E., Arnoldussen K., van den Top, H., Brons Ch. (2006). *Communicatie en coaching in het onderwijs: investeren in de leraar en in de leerling*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- [13] Peeters, T. (2004). *Autisme, van begrijpen tot begeleiden*. Antwerpen/Baarn: Hadewijch.
- [14] Skinner, B.F. (1974). *About Behaviorism*. New York: Vintage.
- [15] Didden, R., Moor, J. de, & Bruyns, W. (1997). *Effectiveness of DRO tokens in decreasing disruptive behavior in the classroom with five multiply handicapped children*. *Behavioral Interventions*, 12, 65-75.
- [16] Le Fevere De Ten Hove, M., Callens, N., Geysen T., Maene, W. (2007). *Survivalkit voor leerkrachten. Oplossingsgericht werken op school*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- [17] Mevissen, L. (2006). *Dubbele diagnose en ernstige gedragsstoornissen*. *Wetenschappelijk Tijdschrift Autisme: Theorie en Praktijk*, 3, 88-102
- [18] http://www.ted.com/talks/julian_treasure_5_ways_to_listen_better.html
- [19] Hidding, C. (1974) *Cognitieve stijl: de relevantie voor het leerproces*. *Info*, 5, 74-107
- [20] Stevens, L. (red), Beekers, P., Evers, M., Wentzel, M., van Werkhoven, W. (2004). *Zin in school*. Amersfoort: CPS
- [21] Herpen, van, M. (2011). *Zonder relatie geen prestatie. Over pedagogische tact, Perspectief nemen en Leren van de toekomst*. <http://www.marcelvanherpen.nl/download/artikelen/zonderrelatie.pdf>
- [22] Dijkstra, R. (1999). *Erbij horen en meetellen, ieder op zijn eigen wijs, Laat maar aan mij over*. Utrecht: APS.

- [23] Velderman, H. (2007). *Time-out en switch. Theorie en praktijk over tijdelijke verwijdering uit de klas*. Utrecht: Uitgeverij Agiel
- [24] Meerdink, J., (2005). *De tafel van tien van de veilige school*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- [25] McAfee, J.K. (1987). *Classroom density and the aggressive behavior of handicapped children*. Education and Treatment of Children, 10, (2).
- [26] Hall, E.T. (1966). *The Hidden Dimension*. Anchor Books
- [27] Elias, L.J., Saucier, M.S. (2006). *Neuropsychology: Clinical and Experimental Foundations*. Boston; MA. Pearson Education Inc.
- [28] Kennedy DP, Gläscher J, Tyszka JM, Adolphs R. (2009). *Personal space regulation by the human amygdala*. Nat Neurosci. 12:1226-1227 PMID 19718035
- [29] Baron-Cohen, S, Ring, H, Wheelwright, S, Bullmore, E, Brammer, M, Simmons, A, & Williams, S, (1999). *Social intelligence in the normal and autistic brain: an fMRI study*. European Journal of Neuroscience, 11, 1891-1898.
- [30] Baron-Cohen S., Ring H.A., Bullmore E.T., Wheelwright S., Ashwin C., Williams S.C., (2000). *The amygdala theory of autism*. Neurosci Biobehav Rev. 2000 May;24(3):355-64
- [31] De Martino B, Kumaran D, Seymour B, Dolan RJ (2006). *Frames, biases, and rational decision-making in the human brain*. Science 313:684-687 <http://www.sciencemag.org/content/313/5787/684.full>
- [32] De Martino B, Harrison NA, Knafo S, Bird G, Dolan RJ, (2008). *Explaining Enhanced Logical Consistency during Decision Making in Autism*. Society for Neuroscience <http://neuro.cjb.net/content/28/42/10746.full#ref-10>
- [33] Attwood, T., (2007). *The Complete Guide to Asperger's Syndrome*. London/Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- [34] McAfee, J.L., (2006). *Navigeren in de sociale wereld. Een programma voor (rand)normaal begaafde personen met een autisme spectrumstoornis*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.